

ОСОБЕНОСТИ ЦИХАДИСТИЧКОГ ТЕРОРИЗМА

Марко Ј. Пановић*

Политички феномен познат као „тероризам” у последње време је свеprisутан и актуелан у свакодневном животу, уз тенденцију да се све више развија и на њега обраћа пажња.

Исламизам је назив који означава све оне политичке идеологије које ислам не сматрају само религијом већ су убеђени да представља и политички систем који треба да буде законодавни основ, као и да из њега треба црпети принципе за друштвено и државно уређење земље. Проливање људске крви повлачи за последицу казну и на земљи и на небу, али су ратовања муслиманске заједнице могућа под јасно утврђеним условима. Према Курану муслимани морају да се боре на Божијем путу и да им узор буде Посланик са својим ратни друговима. Џихад је непрестано напрезање човека да кроз живот буде узоран и добар, борба са унутрашњим злом, борба за моралним живљењем, труд за чињењем добрих дела и учествовање у обнови друштва, на општу добробит. Животне околности верника одређују значење, па џихад може значити борбу против тлачења и неправде, али и борбу за одбрану и ширење исламске религије, све кроз проповедање и учење, а у случају нужде и оружаном борбом, тј. „светим ратом”. Радикалне присталице ислама, припадници идеологије исламизма, верују и теже да се у јавном животу примењују тврдње Курана и имају за циљ да њихова идеолошка гледишта буду наметнута и другима.

Темељнијом анализом може се закључити да су САД непосредно имале највећи утицај на глобално ширење исламског тероризма, где су амерички политичари својим политичким грешкама директно утицали да скрену пажњу радикалног ислама на себе. Појава бомбаша самоубица у акцијама јесте једна од особености џихадистичког тероризма. Међутим, ниједна светска религија, па ни ислам, не прописује и не подржава незаконито насиље, па долази до злоупотребе ислама и у терористичке сврхе.

Кључне речи: *џихад, тероризам, ислам, шеријат, рат*

„Терорист-самоубица верује да ће се након смрти истог тренутка обрести у рају. Рекло би се да постоји и други пут у рај: праведност. Међутим, за џихадизам вршење двоструког терористичког злочина не само што не искључује

* Марко Ј. Пановић је самостални истраживач; m.panovic@ptt.rs.

'праведност' већ је управо претпоставља. Како се могло десити да је у недрима угледне светске монотеистичке религије сазрело поистовећење убиства недужних – са праведношћу?! Овде је позивање на фанатизам очигледно недовољно. Фанатици могу да бичују себе ланцима у знак туге за у давна времена мученим шејхом Алијем, али када тим ланцима ударају пролазнике на улици – то је већ бандитизам, а не фанатизам. На који начин се бандитизам у исламу претвара у религиозну акцију? На који начин се исламски појам 'части' претвара у апологију убиства?"

Анатолиј Борисович Добрович, руски књижевник и психолог јеврејског порекла

Увод

Тероризам постаје, ако већ није, највећа глобална пошаст 21. века. У својим најразличитијим облицима непрестано прети општој безбедности, како појединачних земаља, тако и читавог света. Тероризам заснован на верским основама и начелима изазива посебну пажњу и полако заузима место једног од најзаступљенијих видова ове врсте политичког насиља.

У последњим годинама уврежава се схватање да је ислам религија која прихвата и подстиче политичко насиље, конкретно тероризам, што ствара велике опречности и одбојности других према једној од највећих религија у свету. Али, не бисмо смели тако олако прихватити такве тежње већ потражити другог кривца за такво стање. Можда је ипак политички интерес одређених група, које кроз религију, њене следбенике и њихов тежак животни положај покушавају да неметну своје ставове и успоставе власт, главни кривац за овакву ситуацију, а можда је истина нешто сасвим треће.

Сигурно је да све стране носе последице због тога и да у будућности можемо очекивати само још веће проблеме. Опште прихватљиво решење није на дохват руке и захтева велико залагање, попустљивост и одрицање свих.

Дефинисање појмова џихад и тероризам

Појмовно одређење џихада

Свако чињење муслимана мора бити усклађено са божијим законима, па тако и њихово евентуално предузимање оружаних акција. Ислам строго забрањује рат и убијање људи, а то санкционише кроз шеријатско право. Ипак могу се вршити само ако их оно прописује. Проливање људске крви, као консеквенцу, повлачи казну и на земљи и на небу. Значи да исламско право предвиђа могућност ратовања муслиманске заједнице (*ума*) под јасно утврђеним условима. С обзиром на то да највећи исламски правници, а тако и верници, сматрају да је ислам јединствена религија намењена свима, муслимани су обавезни да врше посебну исламску мисију *дау*. Она подразумева исламизирање читавог света и владавину шеријатских прописа. Према томе, и појединци и цела заједница имају обавезу ширења ислама светом, док на Земљи не нестану границе и не завлада јединствени исламски систем. Битно је истаћи да она не

подразумева да немуслиманци морају силом бити приморани на ислам. Да би се испунио циљ даве, може се употребити и оружана сила. Када се испуни ова мисија припадници признатих религија, као што су хришћанство и јудеизам, могу задржати своју веру док се политеисти и атеисти морају одрећи својих веровања. Сви који не прихвате ислам биће на изванредан начин дискриминисани. Цела ова акција која предвиђа исламизацију Земље *дар ал ислам* предвиђа активности које се називају *џихад*.¹

џихад (*jihaad*, настојати, борити се) често се сматра шестим стубом ислама. Према Курану муслиманци морају да се боре (џихад) на Божијем путу и да им узор буде Посланик са својим ратни друговима. Чак и читав историја муслиманске вере, од почетка и Мухамеда, па до данас, може се сагледати кроз куранска тумачења и представљања џихада, а на којима су се темељила муслиманска схватања, побожност, покретљивост и ширење, као и одбрана. џихад је непрестано напрезање човека да кроз живот буде узоран и добар, борба са унутрашњим злом, борба за моралним живљењем, труд за чињењем добрих дела и учествовање у обнови друштва, на општу добробит. У зависности од тога у каквим околностима верник живи, џихад може значити борбу против тлачења и неправде, али и борбу за одбрану и ширење исламске религије, све кроз проповедање и учење, а у случају нужде и оружаном борбом, тј. „светим ратом”. Постоје два схватања џихада, насилни и ненасилни, један наспрам другог у познатој Посланиковој предаји. По њој је он, враћајући се из неке битке, својим саборцима рекао: „Вратили смо се из мањег џихада у већи џихад”, по којем је борба са себичношћу, похлепом и осталим унутрашњим залима већа и битнија од оружаног рата.²

џихад као појам има више значења. Поред тога што је одувек представљао битан део исламске културе и образовања, у последње време јављају се протагонисти идеје да је он верска обавеза свих и да морају да се придруже џихаду и на тај начин утичу на обнову ислама, односно исламске револуције. Посматрањем света око себе поједини муслиманци су у њему уочили постојање недемократских друштва у којима је власт у рукама богате елите која је у мањини и води се само властитим интересима, свет у којем преовладава западњачка култура и од ње постављени систем вредности. Владе тих друштва подржавају друга тиранска уређења, помажу и учествују у израбљивању и искоришћавању људских и природних богатстава. Наравно, они пустоше муслиманску културу, спречавају их да сами бирају своје владе и живе у праведном друштву. Велика већина исламских активиста сматра да би повратак исламу био круцијалан за јачање муслиманске моћи и стварање исламског друштва по мери Курана. Мањи део, радикалнији и насилнији, покушава да повеже „милитантност са месијанским визијама” како би утицали на војна и оружана дејства ван својих територија. Историја сведочи да је ауторитативни позив на џихад увек успевао да усмери муслимане на заједнички циљ. Иако џихад није освајачка и офанзивна борба, неки државници, владари и владе га управо тако виде. У прилог томе говоре и догађаји из блиске прошлости где су авганистански муџахедини десет година водили џихад са Совјетима, Заливски рат Садам Хусеина 1991. године, данас Талибани у Авганистану, као и Ал Каида.³

¹ Мирољуб Јевтић, „Савремени џихад као рат”, Нова књига, Београд, 1989. године, стр. 5. и 6.

² Џон Л. Еспозито, „Што би сватко требао знати о исламу”, Типотисак, Загреб (Хр), 2003. година, стр. 122.

³ Џон Л. Еспозито, наведено дело, стр. 123.

Како се ислам, преко војних освајања и трговаца, прогресивно ширио, тако је и почињао да представља опасност по хришћанство, и политички и верски. Религија је била основ за повезивање, надахнуће и подизање свести племена ка заједничком циљу, експанзији и освајању, где је куранско поимање џихада било кључно. По тумачењу муслиманских правника „дужност може да се испуни: срцем, језиком, рукама и мачем”. Обавеза која је прописана муслиманима да „језиком” и „рукама” шире веру значи да морају „да наређују добро и забрањују зло” (Куран 3:110). За ову тему битна констатација јесте да џихад, пре свега, представља сталну борбу за одбрану исламске вере, као и њено непрестано ширење. Мухамедов покрет и његове особености пресликавају се на све савремене исламске покрете, који у њему виде неприкосновени ауторитет, који кроз борбу теже да промене читаво друштво и свет, у којем траје непрестана борба између верника и неверника. „Верници се боре на Алаховом путу, а неверници на шејтановом. Зато се борите против шејтанових штићеника јер је шејтаново лукавство заиста слабо” (Куран 4:76). Циљ читаве муслиманске заједнице је проповедање и владавина ислама на глобалном нивоу, по узору на Мухамеда, проповедањем, дипломатијом, па и ратом, а затим и одбрана исламских постулата. Шеријат прописује као дужност муслиманима да ратују против политеиста, отпадника од вере и „народа Књиге”, свих који одбијају владавину ислама, као и против претендента на муслиманску територију. Са друге стране, губљење живота у борби је најузвишенији чин поштовања и посвећивања Богу и вери. У арапском језику мученик се назива *шехид*, а исти корен има и реч *шехадет*, која значи исповедање вере. Као награду за мучеништво ислам предвиђа *џенет*, као хришћанство рај.⁴

Сви одрасли мушкарци, здравствено способни, обавезни су реаговати на позиве у „свети рат”, а може их једино позвати халифа, врховни поглавар свих муслимана. Уколико дође до ситуације у којој се поставља питање безбедности читаве муслиманске заједнице, онда се „круг обвезника проширује”. Када је у питању освајачки, офанзивни џихад, и када је извесна победа у таквом сукобу, онда он представља обавезу за све муслимане. Ако је у питању одбрана, дефанзивни џихад, и изгледи су да је велика опасност по заједницу, онда сви њени чланови морају стати у њену одбрану спрам сопствених могућности.⁵

Једна од, слободно можемо рећи, муслиманских варки, јесте коришћење жена у самоубилачким акцијама под паролом постизања изједначавања полова у религији и друштву, где одувек доминантну улогу имају мушкарци. Из тога би требало закључити да је у нашем времену на снази алармантна ситуација угрожености читаве муслиманске заједнице и проширења листе обвезника у „светом рату”.

Као метод борбе, самоубиство, које је осамдесетих година прошлог века почео да користи Хезболах, убрзо су почели да користе чеченски исламисти и врло брзо у своје акције укључили и жене. Напад на позориште „Дубравка” у Москви 2002. био је класичан пример (зло)употребе жена. Жене самоубице, затим, почињу да се користе и у нападима на циљеве оружаних снага, али и на цивилним скуповима, попут рок концерата. Основана је и војна формација жена самоубица који је добила назив „црне удовице” али до данас од њих нико није остао жив⁶, што говори у прилог њиховој мотивисаности и успешности.

⁴ Џон Л. Еспозито, „Исламска пријетња, мит или стварност?”, Селсебил, Живинице (БиХ), 2001. година, стр. 64. и 65.

⁵ Др Дарко Танасковић, „Ислам, догма и живот”, Српска књижевна задруга, Београд, 2010. године, стр. 175. и 176.

⁶ Др Драган Симеуновић, „Тероризам”, Правни факултет у Београду, Београд, 2009. година, стр. 191–193.

Појам и класификација тероризма са освртом на узроке исламистичког тероризма

Политички феномен опојмовљен као „тероризам“ у последње време је свеprisутан и актуелан у свакодневном животу, уз тенденцију да се све више развија и на њега обраћа пажња. Његово дефинисање изазива полемике у стручној јавности, а његово непрестано ширење и еволуција, у свим сегментима, доводе до тога да не постоји општеприхваћена дефиниција.

Поједини теоретичари сматрају да је тероризам јако тешко, готово немогуће дефинисати и да нема те дефиниције која би могла да садржи све његове различите облике који су се појављивали кроз историју. Самим тим што је он историјска категорија, представља живу материју која се стално мења и прелази из једног облика у други, па га је немогуће дефинисати. Други аутори посебно истичу да је термин „тероризам“ сувише политички злоупотребљен, што негативно утиче на његову објективну дефиницију, јер су „терористи једне нације – ослободиоци друге“. Супротно његовом значењу, власти овај термин користе за сваку врсту отпора, ослободилачког или револуционарног, а како би га дискредитовали, прогласили незаконским и лакше изашли на крај са њим. Из тога можемо закључити да се управо жртве државног терора проглашавају терористима, а „стварни и данас најопаснији тероризам јесте, заправо, израз и оруђе политике силе, агресије, хегемонија и уплитања у унутрашње ствари. Најчешће је израз политике чији је циљ наметање права јачега употребом силе, најсавременије технике, покоља невиних људи, такозване одмазде и бомбардовања невиног становништва...”⁷

Да бисмо имали представу о томе ко нам је противник и на који начин треба да се боримо против њега, морамо га, пре свега, познавати. Најзначајнији фактори који отежавају дефинисање тероризма су: историјско мењање значења, тајна активност, демонизовање услед политичког притиска, не разликовање од осталих облика политичког насиља, утицај емоција и интереса, субјективност, поистовећивање са обичним криминалом, различитост у научном приступу, партикуларно дефинисање метода и циљева терориста без дефинисања саме појаве тероризма, као и искоришћавање и ангажовање терориста у другим врстама оружаних сукоба.⁸

Једна од најпрецизнијих дефиниција, која обухвата све савремене тенденције развоја тероризма, јесте она коју је изложио професор Симеуновић. По њему се „савремени тероризам као више димензионални политички феномен може теоријски најопштије одредити као: сложени облик организованог групног, и ређе индивидуалног или институционалног политичког насиља обележен не само застрашујућим брахијално физичким и психолошким, већ и софистицирано-технолошким методама политичке борбе којима се обично у време политичких и економских криза, а ретко и у условима остварене економске и политичке стабилности једног друштва, систематски покушавају остварити ‘велики циљеви’ на морбидно спектакуларан начин, а непримерено датим условима, пре свега друштвеној ситуацији и историјским могућностима оних који га као политичку стратегију упражњавају.

⁷ Мирко Кларин, „Тероризам“, НИИ, НИП Политика, Београд, 1978. година, стр. 23.

⁸ Др Драган Симеуновић, наведено дело, стр. 17–21.

Друштвено-угрожавајући опус тероризма обухвата претњу силом у оквиру интензивне психолошко-пропагандне делатности, злоупотребу интернета у терористичке сврхе, отмице, уцене, психофизичко злостављање, атентате, саботаже, диверзије, самоубилачке нападе, појединачна и масовна политичка убиства, и интенцију испољавања, ређе над стварним и потенцијалним политичким противницима, а чешће над представницима система и невиним жртвама.

Као вид индивидуалног, нелегитимног, нелегалног и не институционалног насиља тероризам је увек окренут против одређених институција неког друштва, односно *in concretum* против неке државе⁹.

Постоји и подела на државни и међународни тероризам. Државни подразумева акте које подстиче и иза којих се крије нека држава, а управљен је против супростављених режима или ради вршења притиска на сопствени народ, док међународни представља угрожавање безбедности више држава, односно прелазење државних граница са припадницима који нису истог националног порекла.¹⁰

Од међународног тероризма треба разликовати транснационални тероризам, јер нису сви терористички акти са међународним елементима а priori чиниоци међународног тероризма. Развој и усложњавање међународних односа довео је до размимоилажења у схватањима међународних и транснационалних односа, и због њихових различитости, и због последица које производе. Транснационални односи јесу они који, и поред међународних елемената, нису зависни од државних органа него од других националних или иностраних чинилаца. „Транснационални тероризам је извршење терористичких аката од група које су, у основи, независне од било које државе, а делују прелазећи или негирајући државне границе.“ Као пример узима се учешће „муџахедина“ у ратним сукобима у БиХ 1992, а сам цихад има сва обележја транснационалног тероризма. Овакве групе значајно утичу на међународне односе, али нису део њих, па су зато транснационалне, иако постоје сумње да се неке исламске земље, попут Саудијске Арабије и Турске, стављају као заштитници и индоктринатори таквих група, а ради ширења идеја цихада – „Светог рата“.¹¹

Такође, битне поделе и квалификације јесу и оне према циљу делатности, и то на: идеолошки мотивисан – који може бити левичарски и десничарски, етно-сепаратистички, као и верски фундиран тероризам – који се опет дели на тероризам секти и на онај фундиран на представама великих религија. Према средствима која се употребљују тероризам може бити: конвенционални, биохемијски и нуклеарни, док се по методама дели на: класични, самоубилачки, „сајбер“ – са (зло)употребом интернета и наркотероризам. Што се тиче типа актера може бити: индивидуални, тероризам организација и институционални тероризам.¹²

Да бисмо схватили тероризам у правом смислу потребно је поменути и екстремизам, из којег се најчешће развија и произилази сам тероризам.

⁹ Др Драган Симеуновић, наведено дело, стр. 80.

¹⁰ Др Драган Симеуновић, наведено дело, стр. 81.

¹¹ Др Радослав Ђ. Гађиновић, „Савремени тероризам“, Графомарк, Београд, 1998. година, стр. 56. и 57.

¹² Др Драган Симеуновић, наведено дело, стр. 83–85.

Када неко има веровања за која већина људи мисле да су неразумна и неприхватљива, сматра се да је екстремистички настројен.¹³ Екстремизам који производи насиље често тражи оправдање у обавези да се превентивно делује како би се заштитили припадници одређене групе, а из њега се може очекивати још већа пожртвованост. Ослања се на људску природу према којој имамо потребу за заштитом и онда када нема стварне опасности, па логично следи велика толеранција према екстремизму и поистовећивање са њим у одређеном друштву. Добро је то што не постоји и велика заинтересованост да се прикључи таквим идеалима.¹⁴ Екстремизам као политичка појава, која представља понашање изван прихватљивих граница, односно кретање на њој, има своја два правца: „заговарање екстремно обликованих политичких циљева нормалним методама и заговарање или покушај реализације социјално прихватљивих као нормалних политичких циљева коришћењем драстичних и социјално неприхватљивих метода”. Трећи, помало заборављени правац који је за нашу сферу интересовања јако битан, јесте онај „у коме се екстремно обликовани политички циљевии настоје реализовати коришћењем драстичних и социјално неприхватљивих метода, појава неких нових видова екстремизма, међу њима цихадизма као исламистичког радикализма”.¹⁵

Исламизам је назив који означава све оне политичке идеологије које ислам не сматрају само религијом, већ су убеђени да представља и политички систем који треба да буде законодавни основ, као и да из њега треба црпети принципе за друштвено и државно уређење земље. Конкретно, његови припадници се залажу за увођење шеријатског права као неприкосновеног и сматрају да се само друштво, засновано на исламским начелима и закону, може успешно изборити против свих модерних западњачких пошаста.

Исламизам се објашњава као „облик деформације саме изворне религије ислама” и представља „скраћеницу за тоталитарну муслиманску идеологију”. Његово појављивање је логичан след збивања, реакција на историјске догађаје који су довели до слома и нестајања Калифата. Продор исламске цивилизације завршава се поразом египатске војске од стране Бонапартине војске 1789. године, да би током XIX века Отоманска империја остајала без делова своје велике територије и коначно пропала након Првог светског рата. Године 1924. Кемал Ататурк и званично укида Калифат и оснива модерну прозападно оријентисану Турску, са изразитом секуларном цртом. И тада је примећено наметање супериорности, у сваком погледу, од стране западног друштва, што је створило, и до дан данас одржало, психолошку, културну, политичку и војну пометњу, а кулминирало појавом исламизма, тј. тежњом за обновом снаге и славе муслиманске цивилизације.¹⁶

Фундаментализам подразумева метод мишљења према којем се тачно одређена начела сматрају за суштинске истине, где се њихова садржина не оспорава на чији се ауторитет не доводи у питање. Код верског фундаментализма се сви чиниоци друштвеног живота сматрају секундарним у односу на верске доктрине. Према

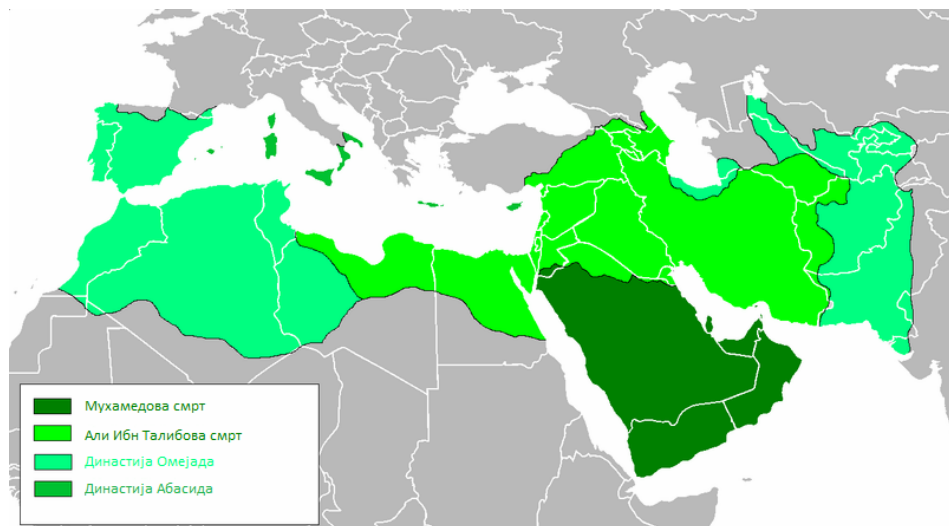
¹³ <http://dictionary.cambridge.org/dictionary/british/extremism>, 13.02.2013.

¹⁴ Др Драган Симеуновић, наведено дело, стр. 152.

¹⁵ Др Драган Симеуновић, наведено дело, стр. 156.

¹⁶ Драган Д. Лакићевић, „Рецепција исламског радикализма”, Нова српска политичка мисао, свеска 14. број 1-2, 2007. година, стр. 138. и 139.

томе, и политички и друштвени живот не сме бити у колизији са верским начелима већ, напротив, почивати на њима, са вером у потпуну истинитост светих списа. Поштовање оваквих начела ствара нови поглед на свет, па се верски фундаментализам сасвим оправдано сматра идеологијом.

Карта развоја Калифата (извор: Wikimedia Commons)

Ова идеологија посебно се повезује са исламом, али се не сме испустити из вида да се фундаментализам појављивао и у осталим религијама. Не смемо подлећи данас наметнутом схватању да је ислам једина насилна религија и поистовећивати је са верским фундаментализмом, а ни муслимане са верским екстремистима. Већини муслимана не само да није блиско радикално тумачење ислама, него је и против оних који га намећу.¹⁷

Ко су исламисти? Они су радикалне присталице ислама, припадници идеологије исламизма, који верују и теже да се у јавном животу примењују тврдње Курана и чији је циљ да њихова идеолошка гледишта буду наметнута и другима. Исламисти верују да развој ислама и исламске државе иду заједно и да је шеријат неприкосновено испољавање верског учења.¹⁸

Исламски тероризам се дефинише као, из одређеног разлога, употреба незаконитог и психичког насиља са задатком испуњавања политичких, идеолошких и верских циљева радикалних муслимана. Извештај Европола (Европска полицијска служба – European Police Office, криминалистичка обавештајна агенција ЕУ) за 2010. годину показује да исламски тероризам представља највећу претњу за већину земаља Европске уније.

¹⁷ Дарко Трифуновић, Горан Стојаковић и Миленко Врачар, „Тероризам и вехабизам“, ИП Филип Вишњић, Београд, 2011. година, стр. 53.

¹⁸ Дарко Трифуновић, Горан Стојаковић и Миленко Врачар, наведено дело, стр. 35.

Тероризам у служби „Светог рата”

Узроци настанка џихадистичког тероризма

Да ли је администрација САД погрешила у вођењу своје спољне политике и непромишљено, на дуге стазе, „пробудила неман” познату као исламски џихадистички тероризам?

По свему оном што нас данас окружује и чији смо свакодневни сведоци, подробном анализом можемо закључити да су САД имале непосредно највећи утицај на глобално ширење исламског тероризма. Иако, засигурно, нису имали такве крајње жеље, амерички политичари су својим политичким грешкама директно утицали да скрену пажњу радикалног ислама на себе. Неки од њих заборављају своју одговорност, и даље се залажу за мере које још више слабе САД пред тероризмом. Ипак, већина је свесна да се Ал Каида, највећа терористичка организација, на неки начин зачала у време рата Совјета и Авганистанаца 1979. године, када је администрација из Вашингтона одиграла кључну улогу у наоружавању и обуци муџахедина који јој данас враћају на овај начин.¹⁹

Постоје тумачења да су Американци, наивно веровали да кроз помоћ муџахедина утичу на ослободилачку борбу авганистанског народа, а потврду су добијали и од сарадника, пакистанских обавештајаца који су имали директан контакт на терену и на веома перфидан начин, „продавали” им причу која њима одговара.²⁰ Збигњев Бжежински, тада саветник за националну безбедност САД, изјавио је недавно да су његови мотиви за помоћ Авганистанцима и увлачење Совјета у сукоб били скретање пажње са централноевропских социјалистичких земаља и промене власти у њима, покушај да се смањи утицај СССР-а на њих. Како ствари сада стоје, видимо да овај циљ није оправдао средства; дугогодишњи рат је уништио Авганистан и произвео „глобални исламски џихад против Америке”. Будимо искрени, ретко ко је могао и посумњати да ће се тај бумеранг вратити Американцима након 20 година, мада је било неких назнака за време иранске револуције, као и претњи неких муџахединских команданата још за време рата у Авганистану, а које су прећуткиване и апстраховане. Америка није пружила подршку СССР-у при формирању коалиционе владе, талибани су дошли на власт, и Ал Каида је могла без сметњи да „оперише” по Авганистану, шири се, јача и припрема за будуће акције.²¹

Ипак, геостратешка политика САД, усмерена на Малу Азију и област испод Кавказа, била је кључна за реакцију у авганистанском рату. Контрола производње наркотика, хероина пре свега, изградња нафтовода и освајање нафтног богатства Централне Азије били су основни циљеви САД.²²

И поред подметања бомбе у СТЦ 1993. године, напада на америчке амбасаде у Африци 1998. и напада на амерички брод у Јемену 2000, политичари у САД нису

¹⁹ Димитри К. Сајмс, превод Александра Костић, „Џихад као не намеравани продукт америчке политике”, Нова српска политичка мисао, свеска 14. број 1-2, 2007. година, стр. 323. и 324.

²⁰ Зоран Петровић, „Ал Каида, Усама бин Ладен и „Зелена Коминтерна” против јудео-хришћанске цивилизације”, Евро, Београд, 2002. године, стр. 29.

²¹ Димитри К. Сајмс, наведено дело, стр. 325.

²² Зоран Петровић, наведено дело, стр. 29.

предвидели нову озбиљну претњу интересима и животима Американаца. Нису погледали претњи у очи, већ су скренули поглед на „изабране ратове и насумичне покушаје да на Балкану помогну изградњу држава”. Догодио им се 11. септембар 2001. године, који представља прекретницу на глобалном плану тероризма. И поред свих последица, они и даље не признају своје грешке и поносе се учињеним.²³

Запад у име демократије пружа уточиште муслиманима међу којима је доста радикалних, који теже да радикализују и остале. Радикални, који су у мањини, толико су гласни у дијаспори да умеренији и не долазе до изражаја. Они држе под контролом све културно-религијске институције, као и добротворне организације које финансирају Иран и Саудијска Арабија. Преко поштовања „људских права” отворили су границе за терористе који несметано улазе у САД, а и у њене институције, попут војске, где је преобраћени наредник Асан Акбар 2003. године ручним гранатама убио једног, а ранио 15 својих другова. Та „политичка коректност и антидискриминационизам” главни су кривци за угрожавање опште безбедности. Као пример може се навести случај фирме за обезбеђење аеродрома Аргенбрајт секјурити, док обезбеђење није преузела федерална влада, која није зауставила једног илегалног имигранта на чикашком аеродрому приликом уношења седам ножева и пиштоља омамљивача. То је био разлог отпуштања седам радница исламске вероисповести, међу којима су биле и Суданке (Судан је на САД листи терористичких земаља), а епилог је жалба и враћање на посао по инструкцијама Комисије за једнакост права на запошљавање.²⁴

Џихадистички тероризам као нова претња и његове особености

Поменути облик терористичког деловања, који се појавио у другој половини XX века, јесте самоубилачки тероризам. Појава бомбаша самоубица и њихова (зло)употреба у акцијама јесте једна од особености џихадистичког тероризма, где се кроз инструкисање и инспирисање исламом „програмирају” потенцијални терористи који дају свој живот за „виши циљ” и пут у ценет. Домети исламистичких терориста, као и способност за брзим трансформацијама и откривањем нових модалитета у спровођењу акција другачији су од до сада познатих испољавања тероризма.

Томе у прилог говори и део интервјуа Алберта Франћескинија, оснивача терористичке организације „Црвене бригаде”, који је дао након напада на Њујорк, октобра 2001. године и који гласи: „Ми, 'Црвене бригаде', нисмо били камиказе. Нико од нас не би прихватио да постане „мученик”, да жртвује сопствени живот. Ја ове не разумем. ... То је један други свет, који је у борби против нашег и жели да га уништи”.²⁵

Враћајући се кроз историју, и шити и сунити су били против „жртвеног верског самоубиства”. Низари исмаилити, односно асасини, муслиманска заједница из једанаестог и дванаестог века, позната по коришћењу самоубица против својих непријатеља, због свог фанатизма изопштена је из владајуће исламске струје. Али,

²³ Димитри К. Сајмс, наведено дело, стр. 326.

²⁴ Др Срђа Трифковић, „Сенка џихада”, Српска књижевна задруга, Београд, 2007. године, стр. 337–339.

²⁵ Зоран Петровић, наведено дело, стр. 28.

крај XX века овај проблем поново ставља у жижу и бомбаши самоубице почињу да се сматрају мученицима за веру.²⁶

Циљ је исти, али су средства и методи промењиви и другачији. На почетку је то био тероризам са скривеном подршком исламских земаља; акције су организоване на највишем нивоу и у њима су учествовали струковни стручњаци, уз подршку обавештајног фактора, да би се данас развијао и у другом плану. Данас, уз ширење учења и пропаганде преко интернета, може доћи до стварања независних ћелија које делују својеволјно. Предузимање напада на сопствену иницијативу преко посредног утицаја без обавезне повезаности са матицом, подједнако је опасно, можда чак и опасније због своје непредвидивости, од организованих акција. Пример јесте убиство двојице америчких marinaца на аеродрому у Франкфурту 2011. године, које је извршио Албанац Арид Ука, одрастао у Немачкој, који је посредством друштвених мрежа и сајтова са видео-садржајем имао контакте са многим радикалним муслиманима. Ту је и скорашњи пример чеченске браће Царнаев који су, убојитим бомбама из „кућне радиности“, извели напад на Бостонском маратону и усмртили три особе.

Насупрот томе, имамо и карактеристичних осам фаза „кадрирања“ будућих терориста које спроводи Ал Каида. У првој фази долази до радикализовања младих верника, како кроз пропагандни материјал, тако и кроз усађивање идеолошких и религијских уверења и ставова. У другој фази одабирају се нови чланови, разговорима и посматрањем, као на интервјуима за посао. Јако битна је и трећа фаза у којој се врши војна обука по тајним логорима, а четврта произилази из треће и подразумева обучавање специјалности попут: борилачких вештина, не вербалног комуницирања, страних језика, рада на рачунарима... Пета фаза представља извесну инаугурацију; доноси се одлука о „укључењу у борбу“ и добија „борбени распоред“. У шестој фази се ствара колектив, ћелија, чији се чланови упознају, живе заједно и солидарно, уз тачно одређивање и познавање својих обавеза. Следећа, седма фаза је остваривање свих претходних фаза, извођење терористичке акције и оцена практичне обучености уз координацију инструктора матице. Осма фаза важи за оне који нису били део самоубилачке акције и представља „успављивање“ терористе, као и добијање новог „борбеног распореда“.²⁷ Може се закључити да се ради о озбиљном устројству које ствара и озбиљне противнике.

(Зло)употреба ислама у терористичке сврхе

Куран садржи четири групе гледишта на цихад: „1) трпелјивост према нападима и увредама од стране неверника и позивање на ислам упорним убеђивањем, 2) ступање у борбу ради одбране од напада, 3) неизазвано покретање војне акције, сем током светих месеци и 4) нападање на невернике увек и на сваком месту.“ Ислам и његови поклоници су се веома брзо развијали, ставови о Мухамеду су се мењали, а његов углед и амбиције су расле. Временом цихад постаје обавезан за све муслимане у „светом рату“ усмереном на невернике, односно немуслимане, да

²⁶ Џон Л. Еспозито, „Што би сватко требао знати о исламу“, Типотисак, Загреб, 2003. година, стр. 129.

²⁷ Др Драган Симеуновић, наведено дело, стр. 213–215.

би затим са тим уверењима био и кодификован, али су и даље постојале одређене разлике у његовим тумачењима разних верско-правних школа. Од тада је у шеријатском праву џихад прописан као „једини допуштени вид ратног сукобљавања”, који је подразумевао борбу са немуслиманима, а борба између муслимана није узимана у обзир. Време је показало да ислам као „најбоља од свих заједница” није имун на унутрашње сукобе, али се термин џихад за такву интермуслиманску борбу опрезно изостављао. Изузетак су нефлексибилни шиити који своје тумачење ислама сматрају јединим и најбољим, и сматрају неверницима оне који не мисле као они. Ипак, на џихад може да позове само „скривени имам”,²⁸ односно ал Махди, месијанска личност чији се долазак очекује са Христом и који ће донети мир и правду на Земљи кроз праведну власт ислама.

Ниједна светска религија, па ни ислам, не прописује и не подржава незаконито насиље. Бог у Курану је праведан судија са сталним истицањем милости при сваком започињању поглавља. Тако и у стварном животу, при обављању свакодневних послова, муслимани користе фразу *бисмиллах*, у име Бога. Ипак, ислам допушта да у случају напада муслимани могу и морају да бране себе, породицу, ислам и заједницу. По Куранским ајетима, за разлику од ратовања и насиља, правило је мир и благостање: „И ако ваши непријатељи буду склони миру, буди и ти склон и поуздај се у Алаха...” (Куран 8:61), „... А да Алах хоће, окренуо би их против вас и они би се, истина, против вас и борили. Ако вас такви оставе на миру и не нападају вас, и ако вам понуде мир, онда вам Алах не даје никаква права против њих.” (Куран 4:90). Ислам је забрањивао убијање грађана, жена и деце, свештеника и рабина, и давао им имунитет ако нису били део ратних јединица. Али, постоје и такозвани „ајети мача” по којима треба убијати и прогонити невернике: „Када прођу свети месеци, онда убијајте многобошце где год их нађете, заробљавајте их, опседајте и на сваком пролазу дочекујте!...” (Куран 9:5). И он је био један од ајета којим су се користили критичари ислама и Курана, али са друге стране, исламски екстремисти су их злоупотребили за потпирање мржње и њима легитимизовали „безусловно ратовање против неверника”. Познато је да су у прошлости свете књиге Јевреја, хришћана и муслимана употребљаване, а и злоупотребљаване, тумачене и погрешно тумачене, а у правцу правдања отпора и ратовања, као и свих осталих облика насиља. Ако узмемо пример најпознатијег терористе Осаме бин Ладена и њему сличних, они имају своју интерпретацију ислама, па самим тим и џихада, не поштују прописана правила већ постављају своја. За њих шеријатски прописи који означавају средства која су предвиђена за џихад не важе: „да насиље мора бити сразмерно и да би само нужна величина силе смела бити употребљена како би се сузбио непријатељ, као и да џихад мора бити објављен од стране владара или председника државе”. Сведоци смо појаве да разне групе, па тако и појединци, дају себи за право објаву рата и његову легитимизацију, као и коришћење тероризма у име и за ислам.²⁹

Један од најутуцајнијих бораца у јединици „Ел Муџахедин”, која је егзистирала у рату у Босни, Шеих Абдулазиз Барбарос је на једном од својих наступа на конференцији у Чикагу, САД, крајем 1993. године, исказао жељу за општом доминацијом

²⁸ Др Дарко Танасковић, наведено дело, стр. 174. и 175.

²⁹ Џон Л. Еспозито, „Што би сватко требао знати о исламу”, Типотисак, Загреб (Хр), 2003. година, стр. 124–126.

ислама у читавом свету: „Алах ће помоћи одређеним људима да контролишу свет и ова контрола ће доћи у складу са одређеним Куранским ајетима и ми знамо да је Алах рекао да будемо спремни против непријатеља на **сваки начин**. Такође, Алах је најавио да ће нам дати контролу над светом, то је Алахово обећање онима који иду у џихад, да ће отићи у Рај. Вођење џихада је једна од најзначајнијих карактеристика верника. ... Реците ми, браћо, колико пута сте учествовали у џихаду, или макар помислили да идете у џихад? Демократија није наш начин да остваримо контролу над светом. Треба да следимо Алахов пут и слушамо његове речи. Спремите се против непријатеља Алаха са свом снагом!”³⁰

Закључак

Недавно је саудијски министар правде изјавио да држава која се сматра „колевком светих места ислама” изричито брани и не дозвољава изградњу богомоља другим религијама. С друге стране Рим, у којем се налази Ватикан, центар католичке цркве, има једну од највећих џамија у Европи, чији је капацитет око 12.000 места и чију изградњу је финансирала Саудијска Арабија.

С једне стране, муслимана се боре против глобализације Запада, а са друге стране је, из свог смера, проповедају и намећу осталима. Наравни, то је легитимно, и свако своје интересе сматра за праве и једине. Објективно гледано, мешање религија и култура довело је до највиших ступњева културног и друштвеног развитка, ако он уопште има границе, а пример је хеленизам од IV века п.н.е. и ренесанса од XIV века – два битна сусрета различитих религија и цивилизација проузрокована освајањима. Постоје и тврдње да је хришћанство зауставило хеленистички развој науке и филозофије и увело нас у „мрачни” средњи век.

Да ли је појам џихада злоупотребљен и протумачен на погрешан начин и служи ли као оправдање за ововременска недела, тероризма на првом месту? Истина је да је на почетку имао једно значење које се временом развијало и мењало и, као такво, и даље се мења с обзиром на околности у којима се користи и за које се везује. Вероватно је да ће исламистички покрет и даље јачати у муслиманским земљама са тежњом да се и даље шири према Европи и САД, а џихад доживети још радикалније промене и интерпретације, што ће само утицати на усложњавање тренутне ситуације, произвести још више оружаних сукоба и продубити постојећи јаз. Не треба занемарити ни битне међу муслиманске сукобе и, можда, у њима видети следећу мету земаља које су најугроженије исламистичким тероризмом, ради скретања и пребацивања пажње са себе, а у исто време и слабљење противника.

Литература

[1] Јевтић М., *Савремени џихад као рат*, Нова књига, Београд, 1989.

[2] Еспозито Џ., *Што би сватко требао знати о исламу*, Типотисак, Загреб, 2003.

[3] Еспозито Џ., *Исламска пријетња, мит или стварност?*, Селсебил, Живинице (БиХ), 2001.

³⁰ Есад Хећимовић, „Гариби, муџахедини у БиХ 1992–1999.”, Дан граф, Београд, 2009. године, стр. 39.

- [4] Танасковић Д., *Ислам, догма и живот*, Српска књижевна задруга, Београд, 2010.
- [5] Симеуновић Д., *Тероризам*, Правни факултет у Београду, Београд, 2009.
- [6] Кларин М., *Тероризам*, НИН, НИП Политика, Београд, 1978.
- [7] Гаћиновић Р., *Савремени тероризам*, Графомарк, Београд, 1998.
- [8] Лакићевић Д. Драган, „Рецепција исламског радикализма”, *Нова српска политичка мисао*, свеска 14, број 1-2, 2007, стр. 138. и 139.
- [9] Трифуновић Д., Стојаковић Г. и Врачар М., *Тероризам и вехабизам*, ИП Филип Вишњић, Београд, 2011.
- [10] Сајмс К. Димитри, превод Александра Костић, „Џихад као не намеравани продукт америчке политике”, *Нова српска политичка мисао*, свеска 14, број 1–2, 2007., стр. 323. и 324.
- [11] Петровић З., *Ал Каида, Усама бин Ладен и Зелена Коминтерна против јудео-хришћанске цивилизације*, Евро, Београд, 2002.
- [12] Трифковић С., *Сенка џихада*, Српска књижевна задруга, Београд, 2007.
- [13] Хећимовић Е., *Гариби, муџахедини у БиХ 1992–1999.*, Дан граф, Београд, 2009.
- [14] <http://dictionary.cambridge.org/dictionary/british/extremism>, 13. 02. 2015.